

Теорія і методика управління освітою

УДК: 1:008:330.341.1(477)"1917/1921":327

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19706870>

**Філософія культури, економічної стратегії та міжнародних зв'язків у
період становлення Української Державності 1917–1921 рр.**

Леонід Кравчук,

<https://orcid.org/0000-0002-0805-6709>

Оксана Тулай,

<https://orcid.org/0000-0002-5588-7046>

Наталія Карпшин,

<https://orcid.org/0000-0002-5264-1200>

Софія Козловець

<https://orcid.org/0009-0001-8530-8500>

Прийнято: 03.04.2026 | Опубліковано: 23.04.2026

Анотація. Менше року залишається до 110 річниці від початку Української революції 1917 р., яка розпочинає визвольну боротьбу українського народу за право жити у власній державі та провадити самостійне життя. Розбудова української держави є основним завданням усіх членів суспільства, де кожен зокрема і всі у цілому в змозі своїх сил вносять свою часточку в загальні інтереси і цінності власної держави. Майже через кожних 100 років на плечі нашого народу випадає важке випробування на міцність і тривалість фундаменту Української Державності. Історична наука вважає своїм головним завданням

комплексно дослідити і відтворити правдивість подій будь-якого періоду визвольної боротьби українського народу за власну державу та її незалежність, підкреслюючи, що це були не поодинокі явища, а цілеспрямована дія минулих і сучасних поколінь, яка утверджувала чітку мету й конкретні завдання щодо здобуття соборної, незалежної України. Державотворчі процеси в сучасному суспільстві все більше набувають ваги та значимості, привертаючи увагу дослідників. Особливо важливим у плані вивчення та аналізу залишається початок ХХ ст., коли в межах українських губерній російської імперії, що розвалилась, виникла, певний час існувала Українська Державність. Упродовж 1917–1921 рр. виділяється три важливі періоди в історії розбудови української державності – доба Центральної Ради, Українська Держава гетьмана П. Скоропадського, Директорії Української Народної Республіки. В процесі становлення та розвитку цих трьох періодів спостерігаються архіважливі, доленосні зміни в культурно-просвітницькому, господарському (встановлення приватної власності) житті та міжнародні сфері (підписання договорів, встановлення дипломатичних представництв). Такий велетенський порив і прагнення українства до власної Державності переконливо демонструє не тільки його фізичні сили, але й яскраво демонструє значущий інтелектуальний, духовний і культурний потенціал українського народу, його бажання жити власним життям, його європейський вибір.

Ключові слова: Центральна Рада; Українська Держава; Директорія; освіта; наука; приватна власність; міжнародні відносини.

Philosophy of culture, economic strategy and international relations during the formation of Ukrainian Statehood in the period 1917–1921

Leonid Kravchuk

<https://orcid.org/0000-0002-0805-6709>

Oksana Tulai

<https://orcid.org/0000-0002-5588-7046>

Nataliia Karpyshyn

<https://orcid.org/0000-0002-5264-1200>

Sofia Kozlovets

<https://orcid.org/0009-0001-8530-8500>

Abstract. Less than a year remains until the 110th anniversary of the beginning of the Ukrainian Revolution of 1917, which marked the start of the liberation struggle of the Ukrainian people for the right to live in their own state and to pursue an independent life. The development of the Ukrainian state is a primary task for all members of society, where each individual, as well as society as a whole, contributes-according to their abilities-to the common interests and values of their country. Almost every hundred years, our nation faces a severe test of the strength and durability of the foundations of Ukrainian statehood.

Historical scholarship considers its main task to be the comprehensive study and accurate reconstruction of events from any period of the Ukrainian people's struggle for their own state and independence, emphasizing that these were not isolated occurrences but purposeful actions of past and present generations aimed at achieving a united and independent Ukraine.

State-building processes in modern society are gaining increasing importance and attracting the attention of researchers. Of particular significance for study and analysis is the beginning of the 20th century, when Ukrainian statehood emerged and existed for some time within the former Ukrainian provinces of the collapsing Russian Empire.

During the period of 1917–1921, three key stages in the development of Ukrainian statehood can be distinguished: the era of the Central Rada, the Ukrainian State of Hetman P. Skoropadskyi, and the Directory of the Ukrainian People's Republic. Throughout the formation and development of these three periods, crucial and decisive changes occurred in cultural and educational life, in the economic sphere (including the establishment of private property), and in international relations (such as the signing of treaties and the establishment of diplomatic missions).

This powerful drive and aspiration of the Ukrainian people toward their own statehood convincingly demonstrate not only their physical resilience but also their significant intellectual, spiritual, and cultural potential, their desire to live independently, and their European choice.

Keywords: Central Rada; Ukrainian State; Directory; education; science; private property; international relations.

Постановка проблеми. Показовим і навчально-актуальним залишається для дослідників період 1917–1921 рр., в якому закладалися основні ідеї та принципи становлення, розбудови та розвитку Української Держави. З цього періоду ми можемо не тільки запозичити основні ідеї державотворення, мета яких розкривалася у відродженні та зміцненні національної освіти, науки, культури, утвердженні приватної власності та розширенні міжнародних зв'язків і співпраці, а також застосувати ці напрацювання в нових умовах життя та боротьби за незалежність України. Одночасно проаналізувати допущені помилки, що впливали з об'єктивних та суб'єктивних рішень, запам'ятати їх та усвідомити й не повторювати у майбутньому. І, на нашу думку, такою основною помилкою є наявність численних партійних сил, що ослаблювали єдність і згуртування українських сил, величезний вплив більшовицьких лозунгів та агітаційний матеріалів, нехтування власними збройними силами в 1917–1921 рр., що в кінцевому результаті вилилося у московські окупації України. Подібні

методи і прийоми імперської політики подекуди залишились живучими й сьогодні. Тому звернення до періоду визвольних змагань на початку ХХІ ст., має важливе наукове та практичне значення. Таке дослідження розвиває та зміцнює національно-духовні сили народу, демонструє політичну зрілість національної інтелігенції, готовність її взяти на себе відповідальність у боротьбі із зовнішнім ворогом та спроможність будувати власну державу.

Діяльність українських національних урядів поклала початок розвитку національної системи освіти, українізації школи всіх ступенів, вищих навчальних закладів та відкриття нових як основи перетворень внутрішнього життя держави.

Аналіз останніх досліджень. Про великий загальнонаціональний інтерес до подій Української революції 1917–1921 рр. говорять не тільки науково-освітні дослідження, публікації істориків, політологів, правників, але й державно-урядові заходи та укази з огляду на сучасний етап боротьби української нації за власну державу. В 2027 р. українська спільнота відзначатиме 110-ту річницю від початку визвольних змагань періоду 1917–1921 рр. Зокрема, про це засвідчує Указ Президента України № 17/2016 від 22 січня 2016 року «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років», аналогічний указ був і у 2007 р. щодо відзначення 90-ї річниці подій Української революції 1917–1921 рр. та вшанування пам'яті її учасників № 17297/2007 від 12 квітня 2007 р.

Таким чином, ця доленосна подія в житті українського народу має особливе значення й актуальність. Про це переконливо свідчать численні сучасні матеріали регіональних і міжнародних конференцій, нові публікації та видання досліджених архівних джерел істориків та інших дослідників. Особливо показовими є монографії, що розкривають події тих часів, їх складність і суперечливість. Ці матеріали, що вже опубліковані, проливають світло на складну внутрішньополітичну боротьбу численних різновекторних партій,

селянські рухи та повстання, домінування політики робітничого класу під керівництвом більшовиків та вплив іноземних чинників на українське державотворення. Так, дослідник О. П. Реєнт аналізує події цього періоду, розкриваючи об'єктивну роль учасників визвольних змагань у своїй статті «Реалізація ідеї української державності у 1917–1921 рр.: розчарування та надії» (с. 168–174) у матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції (22 жовтня 2011 р.). Привертає увагу вагома праця авторів В. Капелюшного, О. Коваль під назвою «Незламна і нескорена: національна еліта Української революції 1917–1921 рр.». Такий історіографічний нарис є важливим і необхідним для викладання історії України в закладах освіти різних рівнів. Ця праця видана в Києві у 2018 р. й налічує 480 сторінок. Монографія присвячена дослідженню історіографії діяльності та ролі національної еліти в добу Української революції 1917–1921 рр., де розкрито провідні тенденції та основні етапи нагромадження знань про діяльність національної еліти та її роль у державотворчих процесах. Помітний внесок у загальнонаукову історичну скарбницю зробив В. Мельниченко у своїй статті «Черкащина в добу революції 1917–1921 років» (видавництво «Вертикаль», 2017. – С. 274–276), акцентуючи увагу на перебігу подій регіонального характеру, висвітлюючи участь краян в революції.

У своїй публікації О. Голяшкіна «Історичне значення та уроки Української революції 1917–1921 років» (Київ, 2014. – С. 43–44) аналізує складність поширення та утвердження питання національної ідеї, державності та соборності національно-визвольного руху в зазначеному періоді. Важливим є також дослідження Ю. В. Телячого у статті «Українське національно-культурне відродження 1917–1921 років: до проблеми методологічного контексту», опублікованій у Віснику Кам'янець-Подільського університету (№ 11. – С. 98–105). Автор привертає увагу до багатого досвіду на ниві державотворення, напрацьованого Центральною Радою, Гетьманатом та Директорією. Про

Європейський вибір України, її міжнародні зв'язки, роль і значення висвітлено у ґрунтовній монографії історика, професора І. Дацківа «Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр.» (Тернопіль : Астон, 2009. – 519 с.).

Хочеться також відзначити третє видання Р. Іванченка «Історія без міфів (бесіди з історії української державності)» (Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 622 с.), де проаналізовано три основні державотворчі проблеми – соціальна, політична, військова, які необхідно було вирішити. Вагоме дослідження з означеної проблематики належить В. М. Шейку «Інтелігенція і влада в часи Української революції 1917–1921 років: персоніфікована історіографія», що вийшло у збірнику наукових праць «Культура України» (Харків, 2020. – С. 95–114). У дослідженні аналізуються джерела та література, в яких йдеться про трансформацію поглядів лідерів старої інтелігенції у процесі їхніх взаємовідношень із різноманітними владними режимами періоду Української революції 1917–1921 рр. тощо.

Мета статті – розкрити конкретні напрямки будівництва української науки на національній основі. Не зовсім висвітленою сьогодні лишається діяльність культурно-освітніх організацій, що внесли свій вагомий внесок у піднесення духовного і культурного рівня українського народу. Одночасно не отримала належної оцінки та висвітлення культурно-творча й просвітницька діяльність з цього періоду 1917–1920 рр. як одне ціле джерело, що мало величезний вплив на формування національної свідомості населення, яке будило розум і сили й після визвольних змагань до боротьби за належність. Важливе значення для результативного й всебічного висвітлення проблематики перетворень у період 1917–1920 рр. має міждисциплінарний науковий підхід, бо трансформаційні процеси, що охопили тодішні території, які були під владою українського політичного проводу, стосувалися різних сфер суспільного життя: аграрної і промислової, соціально-культурної, державницької та промислової, національно-

культурної і фінансової. Також тут доцільно застосувати інноваційно-синергетичний підхід в аналізі здійснення та результативності суспільно-політичних, економічних і соціально-культурних перетворень, які відбувались під час діяльності трьох українських урядів з 1917–1921 років.

Завдання статті – показово сконцентрувати увагу на ролі та подальшому впливові культуротворчих, просвітницьких та міжнародних трансформацій, розпочатих українською національною елітою, діяльність яких мала значний вплив на розвиток власної думки та формування національної психології. Вона об'єднувала, гармонізувала і спрямовувала кращі сили народу, які були захоплені ідеєю відбудови власної держави та віддавали їй всі свої здібності. Це було середовище, в якому переплелись сили сірого трудівника сільської школи, університетського професора, державного політика і солдата, захисника держави.

Виклад основного матеріалу. Велич народу формується з різних чинників, але в основному зводиться до його розумової й моральної сили. Ні багаточисельність населення, ні обширність території, ні потужність армій не дають самі по собі жодної величі й не приносять суспільству дійсної сили. Так, певною мірою, навчає історія.

Прекрасним і могутнім є те, що носить у собі силу духу, багатство творчості генія, яке керується розумом, де панує чіткість, порядок і демократичність необхідної діяльності та вираження думок і поглядів чи переконань. Народи і країни, котрі намагались виявити свою силу тільки завоюваннями і руйнуванням, прийшли в історію метеоритами, і жодна чисельність, жодна армія не врятували їх від швидкої загибелі або повернення до попереднього жалюгідного існування. І навпаки, ті народи, які шукали своєї величі у прагненні до ідеалу, виявляючи свою гордість у розумовому розвитку упродовж багатьох віків служили для людства взірцем вищого життя і не перестануть бути такими ще цілі тисячоліття...

Найбільше джерело могутності народу – освіта. Вона дає розумну владу людині над природою і над іншими людьми, нарешті, владу над самим собою, розвиває її природні здібності, збільшує їх, дає їм правильний напрямок, сприяє їх гармонійному розвитку. Немає величі й краси народу без освіти. Неосвічене суспільство – слабе, духовно кволе, приречене на жалюгідне існування. Так, певною мірою навчає історія... Сьогодні для нашої освіти є важливим і тернистим шляхом, війна, еміграційні та міграційні процеси, змішана форма навчання, економічні проблеми наклали свій важкий відбиток на все наше освітнє і духовне життя. Вища освіта й шкільництво самотужки змагаються за право на існування, поступово розпорошуючи свої здобутки і кадри. Коли до війни густота населення була 85,6 особи на 1 км², зокрема Львівська обл. – 126,1 на 1 км²; Дніпропетровська обл. – 121,7 особи на 1 км² [1, с. 10]. На сьогодні важко наводити будь яку статистику, але однозначно це негативно позначиться на освітньо-культурному рівні мешканців тих чи інших територій.

На зламі століть закономірними є такі запитання, яку роль відіграє освіта у суспільному прогресі? В чому полягає її роль у плеканні образу Людського, самореалізації сутніх сил молодого людини? Як виховати людину-стратега і проєктувальника свого життя, суб'єкта життєтворчості? Як освіта може допомогти у здійсненні прав людини, оволодінні підростаючим поколінням, демократичними цінностями і нормами? Головна визначальна риса освіти полягає у всебічному, гармонійному розвитку сил і здібностей підростаючої зміни. Мета її – дати суспільству фізично і духовно здорових та сильних людей, гарних працівників, здатних мужньо переносити негаразди життя і насолоджуватися усіма його найвищими чистими радощами. Певний рівень освіти навчить особистість як жити, тобто виробити свою позицію, свій світогляд, ставлення до себе, інших, діяти відповідно до поставленого перед собою завдання. Це дає змогу побудувати свій індивідуальний спосіб життя, обрати оптимальний режим інтелектуальних емоцій, фізичних навантажень,

спосіб реакції на незгоди й утіхи, гідні людини, тип трудової й форми використання вільного часу. Отже питання культурно-освітнього характеру завжди займали провідне місце в державотворчих процесах всіх національних урядів, а особливо у період 1917–1921 рр.

Незважаючи на складність і протиріччя політичного та економічного плану, несприятливу міжнародну ситуацію проголошеної УНР, Центральна Рада знаходить шляхи вирішення фінансування нових українських шкіл і виділення частини грошей з національного фонду під час такого великодержавного підходу до сфери освіти вже на початку весни, а точніше в березні 1917 р., відкрито першу українську гімназію у м. Києві, а з часом другу і третю. Упродовж травня-липня 1917 р. в Україні проходить процес становлення українських шкіл в ширину і глибину. Лише у великих промислових містах та в ряді губернських центрів – Полтаві, Харкові, Чернігові, Одесі, Катеринославі, Херсоні та інших відкрито 40 українських гімназій [2, с. 3], а до осені 1917 р. їх по всій території України нараховується більше 50, велику увагу приділено заснуванню вищих початкових шкіл і в сільській місцевості та повітових центрах України. Заснування вищих початкових шкіл у сільській місцевості та повітових центрах України переконливо свідчило про національний характер освіти, зокрема державні школи відкрито у 1917–1918 рр.: Волинь – 44/41; Поділля – 34/59; Київщина – 37/76; Полтавщина – 64/68; Чернігівщина – 52/44; Харківщина – 21/34; Катеринославщина – 30/56; Херсонщина – 6/36; Таврія – 14/12; Холмщина – 0/7; Полісся – 4/6; Вороніжчина – 0/3 [3, арк. 34–98]. Разом по Україні – 321(327)/442(417) [4, арк. 24–34].

Щоб уникнути конфлікту, в російських гімназіях відбувається поступовий перехід на українську мову. Сьогодні ніхто не стане перечити тому, що вивчати рідну мову, свою історію і культуру – це є першим ступенем національного усвідомлення. Про значущість української мови, її вивчення в історичному

аспекті ставив питання О. М. Бодянський, вчений запропонував розглянути мову в нерозривному зв'язку з історією народу як продукт самої історії [5, с. 85].

Людина стає активним членом нації, коли досконало знає, хто вона, і з якого роду, коли дійсно знає свій народ, знає його історичну долю, його колію в історичному житті, його природжену національну вдачу, здібності, хист, одним словом, знає й виразно відчуває ті прикмети, що відзначають її як окрему націю. Все це विकристалізовується лише тоді, коли розвинута, багатоступенева освіта, що базується на національній основі. Освітня політика в Українській державі в часи П. Скороподського не перестає вражати сучасника. За короткий час свого існування (7 місяців і 21 день) Гетьманат досяг відчутних результатів у культурно-освітній сфері.

- Було видано кілька мільйонів примірників українських підручників для початкових шкіл, у більшості з них введено українську мову.

- Діяло 150 українських гімназій.

- У гімназіях з російською мовою навчання введено як обов'язкові предмети українську мову, історію та географію України, а також історію української літератури.

- У Києві та Кам'янці-Подільському було відкрито українські державні університети. У Полтаві – історико-філологічний факультет.

- В усіх вищих навчальних закладах України діяли кафедри української мови, літератури, історії та українознавства.

- Було засновано державний архів, національну Галерею мистецтв, національний театр, історичний музей, національну бібліотеку з 1 000 000 книжок та десятки інших установ, що мали сприяти відродженню української культури.

- 24 листопада 1918 р. засновано Українську Академію Наук, яку очолив В. Вернадський.

- Влітку 1918 р. гетьманський уряд започаткував автокефалію Української православної церкви на чолі з митрополитом В. Липківським.
- Засновано міністерство віросповідань.
- Розпочато судову реформу, створено Сенат, суд на нових засадах, прийнято понад 400 законів [6, с. 85].

Знайомлячись із роботою Міністерства освіти, різноманітних установ організацій чи рань можна зробити висновок, що всі ці заходи мали одну *цілеспрямовану мету – відбудову і розбудову Української Держави, у піднесенні культурно-освітнього рівня свого народу та визнання України* провідними державами Європи та світу в цілому. За короткий проміжок часу можна сказати, що Україну визнали як самостійну державу, встановили в ній своє представництво багато держав. Англія призначила своїм урядовим дипломатичним представником при уряді України свого консула Піктона Багге, Франція – генерала Табуї. Ці два дипломати були першими представниками чужих великих держав при уряді Української Держави. Коли Україна порозумілася з Німеччиною і Австро-Угорщиною, тоді представником від першої в Україні був барон Мумм фон Шварценштейн, а від Австро-Угорщини – граф Йога Форга. До обох цих посольств входила, крім самих послів, ще багато цивільних та військових урядовців. Консули німецькі були призначені до Харкова, Катеринослава і Миколаєва, а австрійські – до Києва й Одеси. Болгарія призначила своїм послом у Києві професора Івана Шиманова, а Туреччина – міністра Ахмед-Мухтар-Бея. Турецькі консули були призначені до Києва й Одеси.

Представником Фінляндії був доктор Герман Гумерус. Крім цього, були фінляндські консули в Києві й Одесі. Тодішня польська держава, яка була створена з легкої руки Німеччини й Австро-Угорщини, вислала своїх представників до Києва – Станіслава Ваньковича як голову місії і як секретарів: Соболевського і Граба-Прушиньського. Далі прибули до Києва: представник

Дону генерал Черячукин, комісар Азербайджану Джегін Садиков, голова грузинської місії В. Тевзайя, голова місії від Кубані полковник В'ячеслав Ікачов і голова румунської місії міністр Концеску. Москва призначила після укладення миру з Україною в червні 1918 р. своїм представником у Києві К. Кшемінського-Грінбавма. Крім нього, були призначені консули Росії в Одесі, Харкові, Полтаві. Своїх консулів мали в Україні Іспанія, Яні Греція, Дані, Швеція, Норвегія, Швеція, Італія й Персія. Також Українська Держава мала своїх послів-представників у таких країнах: Німеччині – барон Федір Штайнгель, у Відні – В'ячеслав Липинський [7, с. 223], послом у Болгарії був Олександр Шульгин, у Туреччині – М. Суковин. Головою дипломатичної місії у Фінляндії було призначено проф. Кость Лоського [7, с. 237], а до Швейцарії – доктора Євмана Лукасевича. До Варшави була призначена українська дипломатична місія на чолі з Олександром Карпинським. До Парижу було направлено аналогічну місію з Миколою Могилянським. Українські консули були в Москві, Петрограді, Самарі, Саратові, Харбіні, Казані, Омську, Новочеркаську (Дон), Катеринодарі (Кубань), Тифлісі (Грузія) в Яссах і Голацу (Румунія), Мюнхені, Цюриху і Женеві, Стокгольмі й Хельсінкі [7, с. 239–241]. З першого дня своєї влади гетьман П. Скоропадський проголошує маніфест – Грамоту до всього Українського народу та закони про тимчасовий устрій України. Давайте проаналізуємо, що тут обіцяє П. Скоропадський? Чого саме потребувало українське селянство? Революційна руїна, розвал тогочасної системи суспільного порядку, анархія, що і несло з собою масове дезертирство з фронту, соціалістичні експерименти Центральної Ради, а саме, націоналізація церковних і монастирських земель викликала обурення як у духовенства, так і значної частини селянства. А тому українське селянство поклало свої надії на політичну силу, що опиралась на принцип приватної власності, яка здатна гарантувати захист спокійних умов праці та її продукції.

Селянство за своєю природою дрібних властивих завжди зацікавлене в збереженні гарантованого державного порядку. Коли до цього підійти з позиції сьогодення, то ми погодимось повністю із вимогами селянства і пропозицію гетьмана на дані вимоги. Тому що нині залишається актуальним як найшвидше налагодити ринкові відносини, що є не тільки запорукою стабілізації економічного розвитку держави, а й покращенням життєвого рівня. П. Скоропадський пропонує і відновлює приватну власність і свободи підприємництва «Права приватної власності, як фундаменту культури й цивілізації, відбудовуються повною мірою. Відбудовується повна свобода з розроблення купчих із купівлі-продажу землі. Поруч з цим буде вжито заходів щодо вивласнення земель по дійсній їх вартості від великих землевласників для наділення земельними участками малоземельних хліборобів. Рівночасно будуть твердо забезпечені права робітничого класу» [8, с. 2].

Сьогодні право приватної власності відображається в ст. 41, 42 Конституції України – основного закону [9, с. 14–15]. Дбаючи про єдність усього суспільства гетьман видає закон про громадянство від 2 липня 1918 р., де стверджувалось, що всі російські піддані, що перебували на Україні під час видання цього закону, вважаються громадянами України. Хто з них не хоче підлягати цій постанові, той зобов'язаний подати заяву місцевому старості, який засвідчить кожного громадянина і видасть йому дозвіл по перебуванню не більше 6 місяців [10, с. 2]. Не забував Скоропадський і про тих, хто знаходився за межами Української держави, так 14 червня 1918 р. гетьман підписав постанову, ухвалену Радою Міністрів про асигнування 100 000 крб. на грошову допомогу громадянам-українцям, які проживають за кордоном [11, с. 3]. З під пера гетьмана Української Держави виходить низка важливих наказів і розпоряджень, які не втратили своєї актуальності, а саме: Наказ № 223 від 30 квітня 1918 р. «Про заборону вивозу за кордон Української Держави гуми і гумових виробів», Наказ № 253 від 2 травня 1918 р. «Про заборону вивозу металів», Наказ № 260 від 2

травня 1918 р. «Про заборону вивозу всяких товарів з Української Держави до Румунії і Бесарабії» [11, с. 3]. Уряд гетьмана веде рішучу боротьбу зі спекуляцією шляхом штрафів, арештів і реквізиції їх товарів. Привертає увагу і податкова політика, подоходним податком обкладаються всі і в тому числі робітники, зарплата яких становить 1000 крб. за рік [12, с. 3].

Не лишаються осторонь потерпілі в роки Першої світової війни, а саме, йде допомога з державної казни сім'ям, батьки яких перебувають в полоні або загинули. Уряд видає асигнування на військові госпіталі і ні в якому разі не допускає їх скорочення [13, арк. 14]. Для забезпечення громадського порядку в містах організовуються добровільні дружини згідно з постановою уряду, прийнятою в жовтні 1918 р., аналогічні функції в селах виконує «вільне козацтво», добровільна напіввійськова організація селянства, що виникла цілком стихійно під впливом потреби охорони сіл від бандитизму і грабежів». [14, арк. 14]. Привертає до себе увагу так звана «Обітниця» на вірність. Української держави, що була надрукована в Державному віснику 7 червня 1918 р., де говорилось наступне: «Урочисто обіцяю вірно служити Державі Українській. Визнавати її державну владу, виконувати її закони і всіма силами охороняти її інтереси і добробут». Внизу примітка: «Особи які відмовились від урочистої обітниці не приймаються на роботу, а ті що є на службі – звільняються». Під цим текстом кожний службовець, чи урядовець на окремому відбитку обітниці підписує свої ініціали і посаду.

Не менш важливою рисою гетьманської політики є її твердість і цілеспрямованість, згідно з чим усі намагання були спрямовані на виведення держави з хаосу і розрухи: «Курс політики повинен бути твердий. Ні правий, ні лівий – діловий. Країна розвалена і взбудоражена до основ. Потрібно все створити заново, а тому, що не йде до діла відкинути, а все, що мішає, відсторонити [15, арк. 317].

Крім того, гетьман намагається налагодити стабільність соціально-економічного життя країни та запровадити нову земельну реформу, яка докорінно відрізнялася від реформи Центральної Ради. Утворення Української держави означало рішучий поворот соціально-політичного і культурного розвитку України в напрямку західноєвропейської цивілізації; опертя на її правове і духовне підґрунтя.

Творці Української Держави 1918 р. розглядали інститут Гетьманства не як засіб подолання або ліквідації усіх інших українських політичних течій, а як засіб національної інтеграції, налагодження співробітництва між усіма класовими групами та організаціями. На відміну від політичної нетерпимості соціалістичних лідерів Центральної ради, а згодом УНР доби Директорії, суспільно-політична позиція гетьмана була спрямована на те, щоб боротьба між консерватизмом і соціальним радикалізмом могла набрати законно-правових і національно-творчих форм. При цьому від першого дня існування Української Держави і до останнього, двері до співпраці жодній українській політичній партії не були закриті. Швидше навпаки, гетьман весь час прагнув залучити до участі в уряді представників якомога ширшого українського політичного спектра. Ввечері 29 квітня, коли до гетьмана звернулася делегація представників торговельно-промислових кіл України, налаштованих переважно проросійськи, і запропонувала власний список кандидатів до складу уряду, гетьман просто відмовився розглядати цей список. Натомість активному діячеві Української народної громади М. Устимовичу, як свідчить Д. Дорошенко, було доручено розпочати переговори про формування уряду з «відомими українськими діячами з-поміж національних кругів» [16, арк. 1].

Висновки. Невдача у цій справі М. Устимовича не зупинила дальших кроків гетьмана у цьому ж напрямку. Однак усі його зусилля були марними. Для більшості лідерів українських політичних партій найважливішими були так звані «соціальні завоювання» революції 1917 р. В результаті Гетьманат оцінювався як

реакційне явище, яке привело до влади «поміщика», «царського генерала», а не як відновлення традиційної національної державності.

Вчорашні лідери Центральної Ради відкидали пропоновану їм можливість участі в уряді й натомість вели активні переговори з більшовиками, їх головна мета – боротьба з «власною буржуазією» і встановлення єдиного революційного фронту з більшовицькою росією ціною ліквідації Української держави. Після загарбання українських територій більшовицькими військами у 1920 р., завдяки дружнім відносинам Гетьманату з Туреччиною та Болгарією у свій час, ці країни прийняли біженців, політиків, військових, що ратувались від терору. Країнізація охопила весь навчально-виховний процес та громадське життя, не зважаючи і на повне протистояння частини міського населення.

Той напрямок у сфері освіти, науки, культури, який був започаткований урядом Центральної Ради, знайшов продовження, підтримку та зміцнення в добу Гетьманату. Поступово було закладено найміцніші підвалини національного відродження народу. Це можна підкреслити таким важливим фактом, що як і Центральна Рада надавала важливого значення українській мові, так і в період Гетьманату першорядне значення має українська мова, якою говорила більшість народу в Україні й яка стала однією з найістотніших ознак національного руху. На ґрунті цього руху створилась Державність України.

Історія відвела для правління гетьмана П. Скоропадського дуже мало часу, всього 200 днів, але ті соціально-економічні перетворення, досягнення і здобутки в культурно-просвітницькому житті вражають нас сьогодні. За період перебування уряду П. Скоропадського при владі було продемонстровано і утверджено бажання й можливість українства до самостійного державотворення, що відіграло важливе значення в розвитку та зміцненні національної свідомості українського народу в подальших його прагненнях аж до проголошення незалежності України.

Список використаних джерел

1. Наумко В., Артюх Л. Культура і побут населення України К., 1991. 229 с.
2. Робітнича газета. 6 серпня 1917.
3. ЦДАВО України: ф.2201, оп. 1, спр. 756, арк. 34-54 зворот, 96-98, спр. 768, арк. 58-58 зворот, 61-61 зворот, 64-64 зворот, 68,78,85-85 зворот, 89,91.
4. ЦДАВО України: ф.2582, оп..1, спр.43, арк.24, спр. 59, арк.2,4,6,26, 30 зворот, 34 зворот.
5. Іванова Л. Т. Роль інтелегенції у формуванні етносоціальної свідомості у 30-ті - 40-ві роки ХІХ ст. *Укр. іст. журн.* 1991. № 8. С. 85–88.
6. Кравчук Л. В., Кадобний Т. Б. Історія України. Семінар для студентів медиків. Тернопіль : Укрмедкнига, 2023. 185 с.
7. Дацків Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр. Тернопіль : Астон, 2009. 519 с.
8. Державний вісник. 16 травня 1918 р. № 1.
9. Конституція України. К., 1996. 63 с.
10. Державний вісник. 20 червня 1918 р. № 17.
11. Державний вісник. 11 липня 1918 р. № 21.
12. Державний вісник. 18 травня 1918 р. № 2.
13. ЦДАВО України. ф. 2161. оп. 1. спр. 246. арк. 14.
14. ЦДАВО України. ф. 2161. оп. 1. спр. 246. арк. 1.
15. ЦДІА України у м. Києві. ф. 707. оп. 313. спр. 1. арк. 317.
16. ЦДІА України у м. Києві. ф. 1219. оп. 2. спр. 1067. арк. 1.